

Skružný, Ludvík

[Vařeka, Josef; Frolec, Václav. Lidová architektura: encyklopedie]

Archaeologia historica. 2008, vol. 33, iss. [1], pp. 579-

ISBN 978-80-7275-076-4

ISSN 0231-5823

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140786>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Josef Vařeka – † Václav Frolec: **Lidová architektura – Encyklopedie**. Druhé, J. Vařekou přepracované vydání. Praha – Grada Publishing 2007, 428 s.

Po polovině června 2007 vyšlo druhé, přepracované vydání encyklopedie Lidová architektura. J. Vařeka zachoval charakter encyklopedie, který ji autoři vtiskli v polovině 70. let. Rozšířil některá hesla z prvního vydání z roku 1983 vypracovaná předčasně zesnulým prof. PhDr. Václavem Frolem, DrSc. (1934–1992) o nové poznatky a literaturu. Výrazně rozhojnil osobní hesla, vypustil některé lokální názvy architektonických prvků, které jsou zmíněny pod odborným, všeobecně užívaným názvem. Hesla doplňuje 420 původních perokreseb etnografa a historika umění † PhDr. Josefa Schejbala, CSc. (1928–2001), 23 půdorysů staveb, pořízených arch. Jaroslavem Vajdišem (* 1920), a 12 půdorysů typů obcí a dvě mapy vyhotovené Ing. arch. Karlem Kučou (* 1961).

Mladá generace archeologů má stěží ve své knihovně první vydání díla. Druhé vydání, se svým obsahem 1975 hesel, z nichž je 165 biografických, včetně tří archeologů, se stane významným pomocníkem všem, kteří při svých výzkumech odkryjí stavbu ať již obytnou, hospodářskou anebo technickou. Dílo bude prospěšné i těm, kteří popisují stavbu vyobrazenou v iluminovaném rukopise, na obraze středověkého mistra, na dřevorytu a kovorytu i na vedutě raného novověku. Dílo obsahuje úvodní slovo, informace o struktuře encyklopedie (s. 5) a seznam použitých zkratk (s. 6–8), za kterými následují abecedně řazená hesla (s. 9–361). Za hesly jsou černobílé (s. 363–394) a barevné fotografie (s. 397–412) venkovských sídel, regionálních typů tradičního lidového domu Čech, Moravy a Slezska, hospodářských, společenských, veřejných, obecních, technických, sakrálních i komunikačních staveb, interiérů obydlí a dvě mapy (s. 395–396). Následuje abecedně řazený místní (s. 415–423) a jmenný (s. 424–426) rejstřík.

Encyklopedie pojednává o *typech vesnic*, o stavbách roubených i kůlových, hrázděných, hliněných, kamenných o domech jednodílných, dvojdílných, o trojdílném domu včetně rozvinutého a chodbového, o domech typu chlévního, komorového, komorovo-chlévního i víceprostorového. Poznáme krovky: hambálkový, krovkový, vaznicový, na kobylu, na stolec, na větrník, na vosla, nůžkový, s hrbenovou vaznicí, voválovej (ve tvaru čtyřbokého jehlanu), ale též *ploty a ohrady*: dřevěné – brlínové či plaňkové, krkoškové (z tenkých tyček), kůlové, prkenné, hontové (ze štípaných prken) i stěžňové (z tenkých štípaných prkének), tesové, pletené, roubené, samosličkové hradby, trnové i živé, zděné z hliněných válků (opus picatum), z nepálených i pálených cihel a kamenů. Vyobrazeny jsou: typy *rohatin*, *makovic*, *tesařské vazby dřev*, *kamenické nářadí*, *nářadí a náčiní k topeništi*. Jejich pozůstatky při výzkumech odkrýváme, a ne vždy při popisech používáme správné termíny.

Hesla věnují pozornost regionálním typům staveb, jejichž počátky bychom mohli hledat již při výzkumech středověkých objektů (viz Svídna, *slánský dům*, Z. Smetánka), ale většinou až při výzkumu časně novověkých zaniklých osad, jejich tradičnímu vnitřnímu členění, konstrukcím krovů i krytinám, úpravě a výzdobě štítů i pološtítů bedněných i zděných je věnována pozornost stejně jako interiéru jizby, kuchyně a světnice, *zdroji světla* (krbečku, sloužícímu jak na osvětlení světnice, tak na ohřev jídla) a *tepla* – otopným zařízením (ohništi, peci, peci s předsunutým ohništěm, krbu, kachlovým kamnům, sporáku) i *zařízením na odvod dýmu* – dymníkům předpisovanými ohňovými řády vrchností již na sklonku gotiky. *Požárové řády* pro vesnické stavby zavedla císařská nařízení – řády Marie Terezie z r. 1751 a Josefa II. z r. 1785. *Vedle staveb hospodářských* – chléva pro dobytek, stáje, kůlny, chlívky, stodoly, slepičárny, oborohu, ovčínu, seníku, sýpcharu, včetně věžového – jsou v encyklopedii uvedeny *stavby mimo usedlost ve dvoře i mimo něj*: obilní jáma i podzemní obilní silo, většinou v extralopátní vesnici: halťýř, konopice, kontribučenská sýpka, mačkárna, pazderna, sušárna/sušárna ovoce i obilí, vinná buda i vinný sklep, vinohradnický dům, někdy i sýpky a stodoly (včetně polygonálních, *sezónní stavby*: mlíčnice, letní kuchyně, letní, luční a polní chlév i maštal, též seník zvaný samotník, sezónní obydlí, udírna, úl i včelín. *Zvláštní, většinou sociální obydlí* – jeskynní i skalní obydlí, nouzový domek, obecní pastouška, polozemnice a zemnice, podružská chalupa a v *rámci zámožných usedlostí* ratejna pro čeleď i sezónní pracovníky. *Z technických staveb*: kromě výše jmenovaných *plní mlýn*, většinou s pilou jednuškou.

Josef Vařeka do encyklopedie nově zařadil hesla archeologický skansen (Modrá u Velehradu) a středověká vesnice.

LUDVÍK SKRUŽNÝ

Hynek Rulišek: **Slovník křesťanské ikonografie. Postavy – atributy – symboly**. Druhé upravené vydání. Nakladatelství Karmánek 2006, neustránkováno.

Tam, kde v knihovně chybí díla „*Atributy světců*“ Dr. Rudolfa Pfeleiderera (v překladu Jitky Matějí německého díla z konce 19. století), Praha – Unicornis 1992, 125 s.) a „*Atributy vybraných biblických postav, světců a blahoslavených*“ Dr. Ludvíka Skružného (Městské muzeum v Čelákovcích 1996, 292 s.) a první vydání referovaného díla *Hynka Ruliška*, rozhodně by nemělo chybět brožované vydání druhé, doplněné četnými reprodukcemi jak černobílými, tak barevnými iluminovaných rukopisů, dřevorezů, rytin, obrazů, reliéfů, soch a sousoší, na křídovém papíru formátu A4.

Vedle biblických postav jsou ve slovníku zastoupeni světci a blahoslavení starověku, středověku, novověku i současnosti (např. Maria Klementa ze Žiaru †1961, bl. v r. 1985). U každého z nich autor uvádí stručný